

CEZAEVİNDE YALNIZLIK VE YALNIZLIĞIN DEPRESYONLA İLİŞKİSİ*

Aytül Çorapçıoğlu ÖZKÜRKÜGİL*

ÖZET

Bu çalışmada cezaevinde yatan mahkumlarda yalnızlık düzeyleri ve sosyodemografik özellikler incelenmiş, yalnızlığın sosyal işlevsellik ve depresyon ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere sosyodemografik özellikleri ve mahkumiyete ilişkin bazı özellikleri sorgulayan bir form ile aile, arkadaş ve hapisane görevlileri ile ilişkileri ve sosyal etkinliklere katılım düzeylerini araştıran bir anket formu, UCLA (University of California, Los Angeles) Yalnızlık Ölçeği ve Zung Depresyon Ölçeği uygulanmıştır.

Çalışmanın sonucuna göre kadınlarda, 60 yaş üzerindeki kişilerde, daha önce tek başına yaşayanlarda, aile ve arkadaşları ziyarete gelmeyenlerde, insanlara yönelik suç işleyenlerde, geçmişte suç öyküsü olanlarda ve depresyon ölçeğinden yüksek puan alanlarda yalnızlık ortalamasının yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyi, cezaevinde geçen süre ve işlenen suçun cinsi ile yalnızlık düzeyleri arasında ilişki olmadığı, intihar girişimi olmayan ve uğraşı etkinliklerine katılan kişilerde ise yalnızlık ortalamasının düşük olduğu belirlenmiştir.

- + Bu makale 34. Ulusal Psikiyatri Kongresinde poster bildirisi olarak kabul edilmiştir.
- * Uzm. Dr. Kocaeli Üniversitesi Mediko Sosyal Merkezi Psikiyatri Uzmanı.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, yalnızlık, depresyon.

SUMMARY

Loneliness in The Jail and Relation of Loneliness with Depression.

The purpose of this study was to investigate the prisoners' level of loneliness and its relation to social functioning and depression.

Data concerning personal, social familial characteristics of the subjects and their relations with officers in the jail was collected by a questionnaire. The level of loneliness and depression of subjects were assessed by applying UCLA Loneliness Scale and Zung Depression Scale.

Results of the study showed that level of loneliness were significantly high in sixty and over years old convicted women who were living alone previously and who haven't any visitors during their stay in the jail and who committed a crime previously in their life and also who had high scores of depression in Zung Depression Scale. The education level of the subjects, duration in the jail and the type of the crime were not significantly related to level of loneliness. Moreover the mean scores of loneliness scale was significantly low in subject without suicide attempt and who were participants of recreational activities in the jail.

Key Words: Jail, loneliness, depression.

Yalnızlık tanımlanması güç, karmaşık ve sıkıntı verici bir yaşantıdır. Uyum güçlüğünü ve güvensizliği de beraberinde barındırır ve kişinin yaşamını zorlaştırır (Hecht 1984).

Yalnızlık toplum yaşamındaki önemli sorunlardan biridir. İnsanlar yaşları ve sosyal durumları ne olursa olsun yaşamın belirli dönemlerinde yalnızlık yaşayabilirler. Page ve Cole (1991) yetişkin nüfusun %10'unun yalnızlık ile ilgili bir sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir. Yalnızlık çeşitli biçimlerde tanımlanabilir ve ele alınabilir (Leonard 1979, Kallipopuska 1986), bunlar:

1. Bir insanın tek başına yaşaması "somut yalnızlık",

2. Çevre tarafından dışlanmanın (ve/veya hissedilmesi) sonucu yaşanan yalnızlık,

3. Çevre ile ilişkileri en aza indirerek kendi seçimi ile yaşanan (yalnızlığın pozitif olarak yapıcılık ve üretkenlik amacı ile yaşanması) yalnızlıktır.

Yalnızlık, daha çok kişinin belirli bir çevre içinde ve/veya gelecekte çevresinde kimse olmayacağına ilişkin bir korku ve endişe hali ile birlikte yaşanır. Çevre içinde yalnız kalma korkusu bireyin alışageldiği ya da tanıdığı fizik ve sosyal çevreden uzak kalması veya ayrılması ile ortaya çıkar. Ciddi organik hastalığı olan ve/veya hastanede yatan kişiler ile ilgili yapılan çalışmalarda hastaneye yatışın ilk günlerinde, kişilerin endişe ve korku içinde olduğu, daha sonra ise, bireylerin alışmış oldukları çevre ve kişilerden ayrılmaya bağlı olarak yalnızlık hissettikleri saptanmıştır (Vitkus and Horowitz 1987, Prince ve ark. 1997). Şimdiye dek yalnızlığı ortaya çıkaran ve etkileyen faktörler üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu faktörler arasında hastaneye yatma ve hastalık en çok incelenmiş olanlardır. Yalnızlıkla ilişkili incelenen diğer faktörler arasında yaş, medeni durum, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, meslek ve çalışma durumu da önemli faktörler olarak bildirilmiştir (Hecht 1984, West ve ark. 1986, Noonan 1988, Şar 1990).

Tutuklanmak ve hapse girmek de, insanı, hastaneye yatış gibi günlük yaşantısından, ailesinden, evinden ve kendisi için önemli olan birçok uyarandan

uzaklaştırır. Kişi kendisi ile benzer sorunları, belki farklı şekillerde yaşayan insanların olduğu bir yerdedir. Ancak ihtiyacı olduğu an aifesine ya da yakınlarına ulaşamaz, güvenliğini sarsan, belki benliğine bir saldırı gibi algıladığı ya da haketmediğini düşündüğü alışıksız olmadığı bir ortamdır ve kendini yalnız hissetmektedir. Hastane ve hapis hane yalnızlık, çevre içinde yalnız kalma durumudur. Kişi hapse girdiği andan itibaren "mahkum" rolüne alışmak zorunda kalır. İlk anda yaşanan endişe ve huzursuzluk, zaman içinde gittikçe derinleşen bir yalnızlık yaşantısına dönebilir. Çünkü buradaki rol, hasta rolü gibi kişinin ve ailesinin dengesini bozan, kendisini alışmış olduğu sosyal ortamdan uzaklaştıran bir roldür. Tüm bunlara ek olarak burada toplumdaki hemen herkes tarafından kabul edilen hasta rolünden farklı olarak kişi, itilen, istenmeyen, dışlanan biridir. Aileler, yakın çevresi içinde yer alan kişiler onları görmek istemeyebilir, utanç duyabilir ve aramayarak, ziyaret etmeyerek cezalandırma yolunu seçebilir. Literatürde sevgi eksikliği, ayrılık, kişiler arası ilişkilerdeki bozukluk, sosyal desteklerin azlığı ya da yokluğu ile yalnızlık arasında yakın bir ilişkinin olduğu gösterilmiştir (Gierveld 1987, Demir 1990, Prince ve ark. 1997, Ro-kach 1997).

Yalnızlık hemen her yaşta görülebilmesine karşın gelişimsel döneme bağlı olarak değişik düzeylerde yaşanabilir (Palcino 1978, Hecht 1984, Deroboy 1993). West ve ark. (1986) 18-54 yaşları arasındaki erişkinlerde yaptığı bir çalışmada yalnızlığın yaş ile doğrusal bir ilişki gösterdiğini belirtmişlerdir. Evli olmayanların evli olanlara göre daha fazla yalnız oldukları da yapılan çeşitli çalışmalarda bildirilmektedir (Palcina 1978, Revenson ve Johnson 1984, West ve ark. 1986). Ancak bazı yayınlarda medeni durum ile yalnızlık arasında ilişki bulunmadığı da bildirilmiştir (Lehr 1994).

Cinsiyet ile yalnızlık ilişkisi hakkında yapılan çeşitli çalışmalarda, kadınların yalnızlıktan daha fazla yakındığı bildirilmiştir (West ve ark. 1986, Gierveld 1987). Demir (1990) tarafından üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada ise erkek öğrencilerin yalnızlık ortalaması daha yüksek bulunmuştur.

Sosyoekonomik düzeyin kötü olması ve eğitim düzeyinin düşüklüğü yalnızlığı arttıran etkenlerdir.

Meslekler yalnızlık yaşantısı için belirgin bir etken olarak görülmemesine karşın, üst düzeyde görev alan kişilerin, diğer çalışanlara oranla daha az yalnızlık yaşadıkları bildirilmektedir (Revenson ve Johnson 1984, West ve ark. 1986).

Yalnızlık yaşantısı içindeki bireylerde tipik bazı yalnızlık göstergeleri vardır. Zack (1985) tarafından yapılan bir çalışmada bu kişilerde; başkalarına öfkeli duygularla yaklaşma, mutsuzluk, keder, korku, anksiyete, gerginlik, yerinde duramama, can sıkıntısı, öfke, başkalarına düşmanca yaklaşma ve depresyon görüldüğü bildirilmiştir. Yalnızlık ve depresyon sıkça birbirleri ile karıştırılan olgulardır. Ost-ror ve Offer'a göre (1978), depresyon ve yalnızlık acı ve yardımsızlıkla dolu olmak bakımından benzer olmakla birlikte aradaki fark, bir yalnız kişinin, bir diğer yalnız kişi ile karşılaştığında tamamlanacağı ümidi taşımasıdır. Yalnızlık ve depresyonla ilgili olarak, üniversite öğrencilerinden 333 kişi ile yapılan bir çalışma sonucu, yalnızlık ve depresyonun birbiri ile korelasyon gösterdiği bulunmuş ve birbirlerinin nedenleri olmasalar bile başlangıçları açısından benzer ve/veya ortak bir zemini paylaştıkları bildirilmiştir (Weeks ve ark. 1980). Horowitz ve ark. (1982) depresyonun, yalnızlığın prototiplerinin birçoğunu içeren geniş bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. Yaptığı çalışmada yalnız bir kişinin depresif olarak tanımlanma olasılığının %45, depresif kişinin yalnız olarak tanımlanma olasılığının ise %29 olduğunu göstermiştir. Eiseman (1984) 110 depresif hasta ile yaptığı bir çalışmada, depre-se hastaların kendilerini kontrol grubuna göre daha yalnız hissettiklerini ve bu yalnızlıktan daha fazla acı çektiklerini bildirmiştir. Ayrıca tüm depre-se hastalarda yalnızlık yaşantısının, aile ile yapılan düzenli temaslara ters orantılı olduğunu bildirmiştir. Arkadaşlık ilişkilerinin iyi olması ve arkadaş sayısı da yalnızlık duygusu ile negatif korelasyon göstermektedir (West ve ark. 1986).

Bu çalışmada hastane ve hapisane ortamının birbiri ile az çok benzeşen yönleri ele alınarak, hastanede yatan bireylerde oldukça sık işlenen bir konu olan yalnızlık sorunu ile yalnızlık ve depresyon ilişkisi hapisanede bulunan kişiler için incelenmiştir. Çalışmanın amacı:

1. Hapishanede yalnızlık hissi yaşayan bireylerin sosyodemografik özelliklerinin belirlenmesi.

2. Yalnızlık ve depresyon ilişkisi.

3. Bireylerin hapisanede yalnızlığına neden olan etkenlerin belirlenmesi ve başatma yollarının tartışılmasıdır.

YÖNTEM

Çalışma İzmit Kapalı Cezaevinde Başsavcılık izni ile mahkumlarla yüzyüze görüşerek gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere sosyodemografik bilgileri içeren ve kişilerin tutuklu ya da hükümlü olduğu, cezaevinde bulunmalarına neden olan suçun niteliği, cezaevinde geçirdikleri ve daha geçirecekleri süre, geçmişte suç öyküsünün olup olmadığı ve varsa suçun niteliği, intihar girişimi olup olmadığı ile, arkadaş ve hapisane görevlileri ile ilişkilerinin ve sosyal etkinliklere katılım düzeylerinin sorulduğu bir anket formu ile UCLA (University of California, Los Angeles) Yalnızlık Ölçeği ile Zung Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeği Russel, Peplau ve Ferguson tarafından (Demir 1989) geliştirilmiş ve 1980'de yeniden düzenlenmiştir (Russell ve ark. 1980). 10'u düz, 10'u ters yönde kodlanmış 20 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçeğin her maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu ya da düşünce belirten bir durum sunulmakta ve bireylerden bu durumu ne sıklıkla yaşadıklarını dördü bölge üzerinde belirtmeleri istenmektedir. Yüksek puan yalnızlığın daha yoğun yaşandığının belirtisi olarak kabul edilmektedir. Kuramsal olarak her madde için puanlar 1 ile 4 arasında değiştiği için, bölgeden alınacak puanlar en düşük 20, en yüksek 80 olmaktadır. Bireylerin yalnızlık dereceleri kesme puanı verilerek belirlenmiştir. Kesme puanı hesaplanması örneklemin ortalaması ile standart sapması puanlarından 1 puan yukarısı bulunarak belirlenir. Ülkemizde UCLA yalnızlık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği Demir (1989) tarafından yapılmıştır.

Zung Depresyon Ölçeği depresif yakınmaları olan bireyleri değerlendirmek amacı ile geliştirilmiş, duygudurum, bedensel yakınmalar ve psikolojik özellikleri değerlendiren 20 maddelik bir bölgedir. Kişilerde her belirtiyi "hiç yok"dan, "her zaman"a kadar işaretlemeleri istenir. Yapılan uyarılma çalışmasında normal grup için ortalama puan 46.67 ve kesim puanı 50.00 olarak verilmiştir. Ülkemiz için uyarılma çalışması Ceyhan ve Akça (1994) tarafından yapılmıştır.

Deneklerin Özellikleri

Grubun tanınması için öncelikle sosyodemografik bilgiler ve suçla ilgili veriler incelenmiştir:

1. Çalışmaya katılan 306 kişiden 285'i erkek (%93.1), 21'i kadın (%6.9)'dır.

2. Bireylerin en küçüğü 15, en büyüğü 66 yaşında olup grubun yaş ortalaması 30.5 (SD= 10.6)'dır.

3. Deneklerin medeni durumlarının incelenmesi sonucu, 144'ü bekar (%47.1), 130'u evli (%42.5), 19'u boşanmış (% 6.2), 12'si dul (% 3.9) ve 1'i birlikte yaşamakta (% 0.3) olduğu belirlenmiştir.

4. Deneklerin 11'i okur yazar olmayan (%3.6), 28'i okur yazar (%9.2), 134'ü ilkökul mezunu (%24.8), 51'i lise mezunu (%16.7), 6'sı üniversite mezunu (%1.9)'dur.

5. Mesleki duruma göre, deneklerin 63'ü işsiz (%20.6), 13'ü ev hanımı (%4.2), 8'i öğrenci (%2.6), 19'u çiftçi (%6.2), 6'sı emekli (%1.9), 26'sı işçi (%8.5), 58'i esnaf (%18.9), 7'si memur (%2.3), 106'sı serbest meslek sahibi (34.6) olduğu belirlenmiştir.

6. Aile yapısına göre yapılan inceleme sonucu deneklerin, 155'i çekirdek aileye (%50.7), 111'i geniş aileye (%36.3) sahiptir. 40 denek ise tek başına (%13) yaşamaktadır.

7. Yerleşim yerine göre yapılan değerlendirme sonucu deneklerin 46'sının köyde (%15.1), 46'sının kasabada (%15.1) ve 214'ünün şehirde yaşadığı (%69.8) belirlenmiştir.

8. Deneklerin gelir düzeyine göre yapılan değerlendirmesinde cezaevi öncesi gelir düzeylerini 98 kişi alt (%32.1), 189 kişi orta (%61.7) ve 19 kişi üst (%6.2) düzey olarak belirlenmiş iken, cezaevi sırasında sahip oldukları gelir düzeylerini 179 kişi alt (58.5), 124 kişi orta (%40.5) ve 3 kişi üst (%0.9) düzey olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Bireylerin Zung Depresyon Ölçeğine göre yapılan değerlendirmesinde, 138 kişide (%45.1) depresif belirtilerin olduğu belirlenmiştir. Bu belirtiler 79

denekte hafif (%57.2), 50 denekte orta (%36.2) ve 9 denekte ağır (%6.6) düzeydedir.

Deneklerin UCLA Yalnızlık Ölçeğine göre yapılan değerlendirmesi sonucu (UCLA Yalnızlık Ölçeğinin kesim puanı = 58) 95 (% 31.1) bireyin yalnızlık düzeyi yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Deneklerin yalnızlık düzeyleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucu 21 kadın mahkumdan 16'sında, ve 285 erkek mahkumdan 79'unda yalnızlık puanları yüksek olduğu belirlenmiştir. Yalnızlık düzeyleri ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($x^2= 21.5$; $p<0.001$). Deneklerin yaş ve yalnızlık yaşantısı ile ilgili değerlendirilmesi sonucu arada istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($x^2= 31.9$; $p<0.001$). Farklılığı yaratan 60 yaş üzerindeki deneklerin yalnızlık düzeylerinin yüksekliğidir. Medeni durum ve eğitim düzeyi ile yalnızlık yaşantısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aile yapısı ve yalnızlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($x^2= 36.9$; $p<0.001$). Farklılığı yaratanlar tek başına yaşayan deneklerdir (Tablo 1).

Yalnızlık yaşantısı ile cezaevinde kalış süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aile ya da arkadaşlarının ziyarete gelme sıklığı ile mahkumların yalnızlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($x^2= 7.8$; $p<0.05$). Farklılığı yaratan grup ziyaretçileri çok ender olarak gelen ya da hiç gelmeyen mahkumlardır. Cezaevinde yapılmakta olan birtakım el işleri ya da halı dokuma gibi faaliyetlere katılma ile yalnızlık yaşantısı arasında yapılan incelemede istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($x^2= 18.3$; $p<0.001$). Farklılığı yaratan grup sosyal olaylara katılan deneklerdir. İntihar girişiminde bulunmuş ya da bulunmamış kişilerin yalnızlık yönünden değerlendirilmesi sonucu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur ($x^2= 26.5$; $p<0.001$). Farklılığı yaratan grup intihar girişiminde bulunmayan deneklerdir (Tablo 2).

Tablo 3'de işlenen suçun cinsi ile mahkumların yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($x^2= 16.5$; $p>0.05$). Tablo 4'de, işlenen suçun niteliği ile bireylerin yalnızlık yaşantısı ara-

sında anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2= 13.2$; $p<0.01$). Farklılığı yaratan grup insanlara yönelik suç işleyen kişilerdir. Kişinin geçmişte suç öyküsü olup olmaması ile yalnızlık yaşantısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2= 10.5$; $p<0.01$).

Tablo 5'de kişilerin depresyon düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve aradaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (psikiyatrik 2= 56.1; $p<0.001$).

Tablo 1. Deneklerin Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi.

	UCLA>=58	% sıra sütun	UCLA<5 8	% sıra sütun	TOPLAM	%	
CİNSİYET							
Kadın	16	76.1 5.3	5	23.8 7.6	21	6.9	$\chi^2=21.5$
Erkek	79	27.7 94.7	206	72.3 92.4	285	93.1	$p<0.001$
YAŞ							
15-20	17	28.3 17.9	43	71.7 20.4	60	19.6	
21-30	31	26.7 32.6	85	73.3 40.3	116	37.9	
31-40	20	26.7 21.1	55	73.3 26.1	75	24.5	$\chi^2=31.9$
41-50	5	22.7 5.3	17	77.3 8.1	22	7.2	$p<0.001^*$
51-60	4	33.3 4.2	8	66.7 3.8	12	3.9	
60+	18	85.7 18.9	3	14.3 1.4	21	6.7	
MEDENİ DURUM							
Evlü	48	36.9 50.5	82	63.1 38.7	130	42.5	
Bekar	38	26.4 40.0	106	73.6 50.2	144	47.1	$\chi^2=4.1$
Dul+Boş +Bir	9	28.1 9.5	23	71.9 11.1	32	10.4	$p>0.05$
EĞİTİM							
OYD+OY+İlk	64	36.9 67.4	109	63.1 51.7	173	56.6	$\chi^2=3.8$
Orta+Lise	31	24.4 32.6	96	75.6 45.5	127	41.5	$p>0.05$
Üniversite	0	0 0	6	100 2.8	6	1.9	
AİLE YAPISI							
Çekirdek	39	25.2 41.1	116	74.8 54.9	155	50.7	
Geniş	27	24.3 28.4	84	75.7 39.8	111	36.3	$\chi^2=36.9$
Tek başına	29	72.5 30.5	11	27.5 5.2	40	13	$p<0.001^*$
TOPLAM	95	31.1	211	68.9	306	100	

* Farklılığı yaratan "60 yaş üzeri" grup çıkarılınca: $\chi^2= 0.6$; $p>0.5$.

** Farklılığı yaratan "tek başına yaşayan" grup çıkarılınca: $\chi^2= 0.02$; $p>0.5$.

Tablo 2. Yalnızlık Yaşayan ve Yaşamayan Bireylerin Cezaevinde Kalış Süresi ve Bazı Sosyal Değişkenler İle Yalnızlık İlişkisi

	UCLA >=58	% sıra sütun	UCLA <58	% sıra sütun	TOPLAM	%	
cezaevinde geçen süre							
1 aydan az	13	24.1 13.7	41	75.9 19.4	54	17.7	
1 ay-1 yıl arası	41	33.1 43.2	83	66.9 39.3	124	40.5	$\chi^2=1.7$
1-5 yıl arası	36	32.4 37.9	75	67.6 35.6	111	36.3	$p>0.05$
5 yıldan uzun	5	29.4 5.3	12	70.6 5.7	17	5.6	
aile ya da arkadaşların ziyarete gelmesi							
çoğunlukla ya da her zaman	19	35.2 20	35	64.8 16.6	54	17.8	
sık sık	21	23.3 22.1	69	76.7 32.7	90	29.4	$\chi^2=7.8$
bazen	23	27.7 24.2	60	72.3 28.4	83	27.1	$p<0.05^*$
çok nadir ya da hiç	32	40.5 33.7	47	59.5 22.3	79	25.8	
cezaevinde sosyal faaliyetlere katılım							
çoğunlukla ya da her zaman	15	17.2 15.8	72	82.8 34.1	87	28.4	
sık sık	23	28.4 24.2	58	71.6 27.5	81	26.5	$\chi^2=18.3$
bazen	24	35.3 25.3	44	64.7 20.9	68	22.2	$p<0.001^{**}$
çok nadir ya da hiç	33	47.1 34.7	37	52.9 17.5	70	22.9	
İntihar girişimi							
cezaevi öncesi	17	65.4 17.9	9	34.6 4.3	26	8.5	$\chi^2=26.5$
cezaevinde	8	72.7 8.4	3	27.3 1.4	11	3.6	$p<0.001^{**}$ *
yok	70	26.1 73.7	199	73.9 94.3	269	87.9	
TOPLAM	95	31.1	211	68.9	306	100	

* Farklılığı yaratan "çok nadir ya da hiç" ziyaret edildiğini ifade eden grup çıkarılınca; $\chi^2= 2.3$; $p>0.05$.

** Farklılığı yaratan "çoğunlukla ya da her zaman" sosyal faaliyetlere katılan grup çıkarılınca; $\chi^2= 5.5$; $p<0.05$

*** Farklılığı yaratan "intihar girişimi yok" grubu çıkarılınca; $\chi^2=0.2$; $p>0.5$

Tablo 3. Yalnızlık Düzeyi Suç İlişkisi.

	UCLA >=58	% sıra sütun	UCLA <58	% sıra sütun	TOPLAM	%	
SUÇ							
Cinayet	34	40 35.8	51	60 24.2	85	27. 8	
Tecavüz	6	35.3 6.3	11	64.7 5.2	17	5.6	
Yaralama	6	26.1 6.3	17	73.9 8.1	23	7.5	
Öldürmeye teşebbüs	6	23.1 6.3	20	76.9 9.5	26	8.5	$\chi^2=16.5$
Gasp	8	25 8.4	24	75 11.4	32	10. 5	$p>0.05$
Kaçakçılık	5	31.3 5.3	11	68.7 5.2	16	5.2	
Hırsızlık	11	19.3 11.6	46	80.7 21.8	57	18. 6	
Kaza ile öldürme	6	50 6.3	6	50 2.8	12	3.9	
Dolandırıcılık	8	42.1 8.4	11	57.9 5.2	19	6.2	
Madde ile ilgili suçlar	5	26.3 5.3	14	73.7 6.6	19	6.2	
TOPLAM	95	31.1	211	68.9	306	100	

Tablo 4. Suçla İlgili Bazı Değişkenlerin Yalnızlık Düzeyi İle İlişkisi.

	UCLA >=58	% sıra sütun	UCLA <58	% sıra sütun	TOPLAM	%	
SUÇUN NİTELİĞİ							
İnsana karşı	68	38.6 71.6	108	61.4 51.2	176	57.5	$\chi^2=13.2^*$
Mala karşı	23	24.2 24.2	72	75.8 34.1	95	31.1	$p<0.01$
Toplum düzenine karşı	4	11.4 4.2	31	88.6 14.7	35	11.4	
GEÇMİŞTE SUÇ ÖYKÜSÜ							
Var	58	40.6 61.1	85	59.4 40.3	143	46.7	$\chi^2=10.5$
Yok	37	22.7 38.9	126	77.3 59.7	163	53.3	$p<0.01$
TOPLAM	95	31.1	211	68.9	306	100	

Tablo 5. Yalnızlık ve Depresyon İlişkisi

	UCLA ≥ 58	% sıra sütun	UCLA < 58	% sıra sütun	TOPLAM	%	
Zung ≥ 50	73	52.9 76.8	65	47.1 30.8	138	45.1	
Zung < 50	22	13.1 23.2	146	86.9 69.2	168	54.9	$\chi^2=56.1$
TOPLAM	95	31.1	211	68.9	306	100	$p<0.001$

TARTIŞMA

Stresli yaşam olayları, bireyin temel yaşam biçiminde değişikliklere yol açarak biyopsikososyal dengeyi bozan olaylar olarak tanımlanabilir. Çeşitli yasal sorunlardan sonra soruşturmadan geçme, yargılanma ve tutuklanma ile başlayan cezaevi yaşantısı da, şiddeti oldukça fazla olan stres yüklü yaşam olaylarından biridir. Sosyal koşullarda birden başlayan değişikliğe, aile ve arkadaşlardan ayrılma, iş kaybı, geleceğe yönelik belirsizlik duyumu ve cezaevi yaşam koşullarının güçlüğü de eşlik etmektedir. Böyle bir durumda stres dolu yüklenmenin çeşitli psikiyatrik sorunlara yolaçması beklenir. Cezaevleri ile ilgili olarak yapılan bazı çalışmalarda bu durum dikkate alınarak anksiyete ve depresyon düzeyleri araştırılmıştır. Tanılar majör psikiyatrik bozukluklardan uyum bozukluklarına dek değişen geniş bir yelpaze içinde yer almaktadır (Coid 1984, Harding ve Zimmermann 1989).

İzmit Kapalı Cezaevinde tutuklu ya da hükümlü olarak bulunan 306 mahkum ile yapılan bu çalışmada ilk olarak cezaevinde bulunan kişilerin sosyodemografik özellikleri ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kadınların, 60 yaşın üzerindeki kişilerin ve cezaevine girmeden önce tek başına yaşayanların yalnızlık düzeyleri daha yüksektir. Yapılan bazı yalnızlık çalışmalarında yalnızlığın yaş ile orantılı olarak arttığı bildirilmiştir (Hecht 1984, West ve ark. 1986). Ancak yalnızlık her yaşta görülebilir ve yaş kesin bir belirleyici olarak kabul edilemez. Page ve Cole (1991) tarafından yapılan bir çalışmada yalnızlık hissinin genç-

lerde yaşlı kişilerden daha belirgin olduğu bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda yalnızlık ve cinsiyet ilişkisi de çeşitli boyutları ile ele alınmış ve kadınların yalnızlıktan daha fazla yakındığı (West ve ark. 1986), ülkemizde Demir (1990) tarafından öğrencilerde yapılan bir çalışmada ise erkeklerde yalnızlık ortalamasının daha yüksek bulunduğu bildirilmiştir. Çalışmamızda tek başına yaşayan kişilerde yalnızlık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Demir'in (1990) çalışmasında da zamanını tek başına geçirenlerin daha fazla yalnızlık ortalaması olduğu bildirilmiştir. Yalnız yaşamayan bir süre sonra kişiyi kendi seçimi olmayan bir anlaşılma ve kimsesizlik duygusuna sürüklediği öne sürülmektedir (Page ve Cole 1991).

Cezaevinde geçen süre ile yalnızlık yaşantısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yalnızlık ve hastane yaşantısı ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada ise (Alkan ve Sezgin 1998) hastaların hastaneye yattıkları ilk günlerdeki yalnızlık ortalamalarına bakılmış ve hastaların %32.6'sının yalnızlık yaşadığı belirlenmiştir. Cezaevinde kalan kişilerin bu güç yaşam dönemi ile başetmesi için yakınlarının desteğini alması oldukça önemlidir. Cezaevinde yakınları tarafından ziyaret edilen ya da aranan kişilerde yalnızlık ortalamaları oldukça düşüktür. Öğrencilerle yapılan bir çalışmada çevresinden sosyal destek alanların yalnızlık ortalaması, almayanlardan daha düşük bulunmuştur (Demir 1990). Hastalarla yapılan çalışmada da yalnızlık yaşamayan hastaların %72'si bunu aileleri ile rahat görüşebilmelerine izin verilmesine bağlamıştır (Alkan ve Sezgin 1998). Prince ve ark (1997) ta-

rafından yapılan çalışmada sosyal destek eksikliğinin yalnızlık ve depresyonu artırıcı yönünün önemi vurgulanmış ve yalnızlık yaşantısının depresyona yol açarak yaşam kalitesini düşürdüğü vurgulanmıştır. Cezaevi içinde sadece erkek mahkumların yararlandığı bir halı dokuma atelyesi ile kadın mahkumlara yönelik eliş öğretilme programı bulunmaktadır. Bu tip faaliyetlere ilgi duyan ve sık olarak katılan kişilerin yalnızlık düzeyleri diğer mahkumlardan daha düşük bulunmuştur. Sosyal ilişkiler kurmaya da yarayan bu ortamlarda bulunmak konusunda isteksiz olan ya da kendi sosyal becerilerini yetersiz bulduğu için bu ortamlara girmekten kaçınan kişilerin yalnızlık düzeyleri yüksektir (Demir 1990, Gierveld 1987).

Cezaevinde intihar girişiminde bulunan denek sayısı 11 (%3.6) olarak bulunmuştur. Bu oran ülkemizde İstanbul'da yapılan bir çalışmada bulunan %21.1'lik cezaevinde intihar oranından oldukça düşüktür (Saatçioğlu ve ark. 1997). Dünyada yapılan çeşitli çalışmalarda ise mahkumlarda intihar oranları %28-60 arasında değişmektedir (Coid 1984, Bland ve ark. 1990 ve İzmit'deki oran bunlardan belirgin olarak düşüktür. Burada İzmit'in henüz bir metropol olmaması ile aile ilişkilerinin ve sosyal destek sisteminin hala güçlü olmasının rolü olduğu düşünülmektedir. Cezaevi öncesi ve cezaevi birlikte değerlendirildiğinde toplam 37 deneğin (%12.1) intihar girişiminde bulunduğu ve bu kişilerde yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bonner ve Rich (1987) tarafından yapılan bir çalışmada yalnızlık düzeyi yüksek olan kişilerin intihar davranışı skorlarının daha yüksek olduğu gösterilmiştir. İntihara eğilimli kişilerin depresif düşünce yapısı yalnızlığın daha yoğun algılanmasına ve olumsuz düşüncelerin daha kolay yerleşmesine neden olabilir. Ülkemizde yapılan bir çalışmada yalnızlık çekenlerin Tematik Algı Testinde mutsuzluk, kendine güvensizlik ve çevreyi olumsuz algılama skorları oldukça yüksek bulunmuştur (Koçak ve ark. 1993).

Suçların cinsi ile yalnızlık ortalaması arasında bir ilişki bulunmazken, suçun niteliği ile yaşanan yalnızlık düzeyi arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. İnsana karşı suç işleyen kişilerde ve geçmişte suç öyküsü olanlarda yalnızlık düzeyleri mala ve topluma karşı suç işleyenlerle, geçmişte suç öyküsü olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Özellikle kişilere yönelik öldürme ya da ya-

ralama ile sonuçlanan suçları işleyen kişiler arasında %35-40 oranında depresif belirtiler olduğu bildirilmiştir (Saatçioğlu ve ark. 1996). Yalnızlık ve depresyon arasındaki doğrusal ilişki gözönüne alınarak, bu kişilerin yüksek yalnızlık ortalamaları na açıklama getirilebilir.

Kişilerin daha önceki yaşam deneyimleri ve sosyal durumları depresyon gelişmesine yatkınlık sağlayabilir. Çalışmamızda depresyonu olan kişilerde yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan kişilerde %41.5 oranında çeşitli düzeylerde depresyon görüldüğü ve yalnızlık düzeylerinde %31 olduğu belirlenmiştir. Bu oranlar normal popülasyonda görülen oranların oldukça üzerinde olmasına karşın, yapılan çoğu çalışmada cezaevi popülasyonunda tüm psikiyatrik bozuklukların normalden daha yüksek oranda görüldüğü gözönüne alınırsa normal sayılabilir (Bland 1990, Hermann ve ark. 1991). Avustralya'da 1991 yılında yapılan bir cezaevi çalışmasında tedavisiz major depresyon oranının oldukça yüksek olduğu belirlenmiş ve bunların çeşitli sorunlar ile komplike (madde kullanımı vs.) olduğu bildirilmiştir (Hermann ve ark. 1991). Depresyon intihara yol açabileceğinden ötürü oldukça önemli ve dikkatle ele alınması gereken bir sorundur. Bazı çalışmalarda tutuklu ölüm nedenleri arasında en sık görülenin intihar olduğu ve bu kişilerin depresif bulgularının olduğu ileri sürülmüştür (Rich ve Bonner 1987, Bonner ve Rich 1987).

Psikiyatrik hastalıklar ve suç davranışı arasındaki ilişki uzun yıllardır araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda, belirli psikiyatrik sorunu olan kişilerin suç davranışına yönelmelerinin daha kolay olduğu ve bu grubun cezaevi popülasyonu içindeki sayısının giderek arttığı belirtilmektedir. Cezaevlerinde, psikiyatrik sorunu olan kişilerin durumunu fark edebilecek ve çözüm arayabilecek nitelikte elemanların eksikliği vardır. Bu durum da yaşanan yalnızlığın bir başka göstergesi gibi değerlendirilebilir. Bu kişiler tanınmadığı ve tedavi edilmediği sürece ruhsal sorunları artarak devam edecek ve cezaevinden çıktıklarında yeni bir suç işlemek için risk grubu oluşturacaklardır. Bu nedenle bazı psikiyatrik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilecek sosyal destek eksikliği, yalnızlığı artırıcı risk etkenlerinin çıkmasına neden olabilecek sosyal destek eksikliği, yalnızlığı artırıcı risk etkenlerinin varlığı, aile görüşmelerinin zorlaştırıl-

ması, mahkumların bir uğraşı ile ilgilenmekten yoksun kalması gibi bazı sorunlar ele alınmalı ve çözüm yolları üretilmeye çalışılmalıdır. İşlediği bir suç nedeniyle ceza almış bir kişinin sosyal desteğini de yitirmesi, ailesinden uzak kalması, yalnızlık yaşaması ve cezaevi koşulları nedeniyle bazı ruhsal sıkıntılara sahip olması cezanın yükünü daha da ağırlaştırmakta ve kişinin yaşamı sevme ve yeniden başlayabilme gücünü elinden almaktadır.

Daha da önemlisi yaşanan yalnızlık, toplumsal değerler, kurallar ve toplumca kabul edilebilir olan anlayış ve yaşantılara yabancılaşma sonucunu yaratmakta ve sosyal rehabilitasyon işlevi de olan cezaevi yaşantısının, bu işlevini yerine getirememesine çok önemli bir neden oluşturmaktadır. Cezaevi sonrası yaşanan çaresizlik duyguları, kırgınlık ve öfke, bu kişilerin yeni suçlar işlemelerini daha kolay hale getirebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aıkan S, Sezgin A (1998) Yetişkin Hastalarda Yalnızlık. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 2(2): 43-52.
- Bland RC, Newman SC, Dyck RJ, et al (1990) Prevalance of Psychiatric Disorders and Suicide Attempts in a Prison Population. Canadian J Psychiatry, 35: 407-413.
- Bonner RL, Rich AR (1987) Toward a Predictive Model of Suicidal Ideation and Behavior: Some Preliminary Data in College Students. Suicide Life Threat Behav, 17 (1): 50-63.
- Ceyhan B, Akça F (1994) Zung Depresyon Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliliği Üzerine Bir Çalışma. Psikoloji Kongresi, 21-23 Eylül, İzmir.
- Coid J (1984) How Many Psychiatric Patients in Prison? Br J Psychiatry, 145: 78-86.
- Demir A (1989) UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliliği. Psikoloji Dergisi, 7: 14-18.
- Demir A (1990) Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dereboy İF (1993) Kimlik Bocalaması. Malatya, Özmert Ofset.
- Eisemann M (1984) The Relationship of Personality and Social Network Aspects and Loneliness in Depressed Patients. Acta Psychiatr Scand, 70: 337-341.
- Gierveld J (1987) Developing and Testing a Model of Loneliness. J Pers Soc Psychol 53 (1): 119-128.
- Harding T, Zimmermann E (1989) Psychiatric Symptoms. Cognitive Stress and Vulnerability Factors. Br J Psychiatry, 155: 36-43.
- Hecht DT (1984) Loneliness and Attachment Patterns in Young Adults. J Clin Psychology, 40(1): 193-197.
- Hermann H, McGorry P, Mills J, et al (1991) Hidden Severe Psychiatric Morbidity in Sentenced Prisoners: An Australian Study. Am J Psychiatry, 148: 236-239.
- Horowitz LM, Frenst RDS, Anderson CA (1982) The Prototype of a Lonely Person. A Sourcebook of Current Theory. Research and Therapy, Peplau LA (Ed), New York, Wiley Press, s. 183.
- Koçak F, Aslan O, Oğuzkaya N (1993), Yalnızlık Derecesi Yüksek Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Tematik Algılama Testindeki Yalnızlık Temalarının Karşılaştırılması. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(1): 96-100.
- Lehr U (1994) Yaşlanmanın Psikolojisi. İngilizce'den çeviren Çotuk B, İstanbul, Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı.
- Leonard MH (1979) Interpersonal Problems of People Who Describe Themselves as Lonely. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 47 (4): 762-764.
- Kallipuska M (1986) Emphaty and The Experiencing of Loneliness. Psychological Reports, 59: 1052-1054.
- Noonan KA (1988) Coping With illness. New York, Albany Press, Semptomlar. 22.
- Ostrov E, Offer D (1978) Loneliness and The Adolescent. Adolescent Psychology. Feinstein S (Ed), Chicago, University of Chicago Press, s.65.
- Page RM, Cole GE (1991) Demographic Predictors of Self-Reported Loneliness in Adults. Psychological Reports, 68: 939-945.

Palcino SR (1978) Loneliness- The Genesis of Solitude, Friendship and Contemplation. *Hospital Progress*, 61: 656-659.

Prince MJ, Harwood RH, Blizard RA, et al (1997) Social Support Deficits, Loneliness and Life Events as Risk Factors for Depression in Old Age. *Psychol Med.*, 27 (2): 323-332.

Revenson TA, Johnson JL (1984) Social and Demographic Correlates of Loneliness in Late Life. *Am J Com Psychology*, 12(1): 71-85.

Rich AR, Bonner RL (1987) Concurrent Validity of a Stress-Vulnerability Model of a Suicidal Ideation and Behaviour: A Follow-up Study. *Suicide Life Threat Behav*, 17(4): 265-270.

Rokach A (1997). Relations of Perceived Causes and the Experience of Loneliness. *Psychol Rep*, 80(2): 1067-1074.

Russell D, Peplau LA, Cutrona CE (1980). The Revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and Discriminant Validity Evidence. *J Pers Soc Psychol*, 39: 472-480.

Saatçioğlu Ö, Türkcan S, Işıklı M ve ark. (1996) Tutuklularda Depresyon. *Düşünen Adam*, 9(1): 25-30.

Saatçioğlu Ö, Türkcan S, Yeşilbursa D ve ark. (1997) Tutuklularda ve Hükümlülerde Depresyon: Geriye Dönük Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 8(2): 125-130.

Şar İ (1990) Hastalığın Yaşantısının Yol Açtığı Ruh-sal Tepkiler ve Ele Alınışı. XXVI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Yayınlar kitabı, İzmir, Semptomlar 299.

Vitkus J, Horowitz LM (1987) Poor Social Performance of Lonely People: Lacking a Skill or Adopting a Role. *J Pers Soc Psychol*, 52(6): 1266-1273.

Weeks DG, Michels JL, Peplau LA, et al (1980). Relation Between Loneliness and Depression: A Structured Equation Analysis. *J Pers Soc Psychol*, 39: 1238-1244.

West DA, Kellner R, West MM (1986) The Effects of Loneliness: A Review of The Literature. *Compr Psychiatry*, 27(4): 351-363.

Zack MV (1985) Loneliness: A Concept Relevant to The Care of Dying Persons. *Nursing Clin North Am*, 20 (2): 403-415.